

Miksi Matti ja Liisa voivat niin huonosti?

Matti on naimisissa talvisesonkiin keskittyneen firman palveluksessa olevan Maijan kanssa. Matilla ei ole vakinaista virkaa, ja hän tekee sitä työtä mitä kulloinkin on tarjolla. Mattia vaivaa useampikin sairaus, mutta kokonaisuus ei ole niin vakava, että hän pääsisi eläkkeelle tai pidemmälle sairausvapaalle. Heillä on kaksi lasta, ja he asuvat melko keskinkertaisesti omakotitalossa.

Liisa on naimisissa johtajatasolla olevan Jussin kanssa, joka toivoisi vaimonsa olevan hienommassa työssä kuin mitä on vakuutusvirkailijana oleminen. Heillä on yksi poika, joka viettää suurimman osan aikaansa miehen vanhempien luona. He asuvat varmastikin keskivertoa paremmissa olosuhteissa, ainakin mitä tulee perheenpään hankintoihin.

Niin Matti kuin Liisakin ajavat autolla hyvin usein. Kumpikin kokee ajoittain suurta kiusausta kääntää rattia jyrkästi vasemmalle, kun suuri rekka tulee vastaan. Kumpikin kärsii unettomuudesta ja ahdistavista ajatuksista. Unen saannin suhteen ei ole normaalisti ongelmia, mutta käsittämätön huonovointisuus herättää kummankin kesken yön lepoa. Päivisin käsittämättömät ahdistuksen tunteet vaivaavat mieltä ja tuntuu siltä kuin ei tietäisi kuka oikein on. Kumpikin kokee asuvansa toisen ihmisen kotona, toisen ehdoilla.

Olosuhteet näyttävät olevan mitä parhaimmat, kummankin puoliso on tyytyväinen elämäänsä ja pyrkii suoriutumaan heille kuuluvista tehtävistä mahdollisimman hyvin. Voitaisiin toden mukaisesti sanoa, että kumpikin pyrkii täydelliseen työsuoritukseen ja täydelliseen perhe-elämään.

Tuttavuus- ja ystäväsuhteet ovat tärkeitä, mutta silti ne ovat melko vähäisiä. Mutta kummankin karrinaari on jatkuvassa nousussa, ainakin päätellen siitä, että säännöllisesti kummankin kuva ilmestyy paikkakunnan lehden sivuilla muistutukseksi siitä, että keskuudessamme on ihmisiä, jotka ajattelevat koko yhteiskunnan parasta!

Molemmat perheet matkustelevat melko paljon, ainakin kesäaikaan kotimaassa ja mahdollisuuksien mukaan ulkomaillakin. Todellista puutetta ei ole ollut näkyvissä, vaikka ajoittain olisi toivottu voitavan hankkia jotakin sellaista, mikä maksaa hiukan liikaa sen hetkiseen tilanteeseen nähden.

Miksi Matti ja Liisa voivat niin huonosti, että ainakin muutaman kerran kuukaudessa tulee vastustamaton halu ohjata auto vastaantulevan rekan alle? Miksi jossakin korkeassa näköalatornissa tai kerrostalon kattotasanteella tulee tunne siitä, että on heittäydettävä alas kaiteelta? Mikä on se kipu sydämessä ja oikeastaan koko olemuksessa, joka saa aikaan aivan päivittäisen halun mieluummin kuolla kuin jatkaa elämää, vaikka ulkonaiset olosuhteet ovat paremmat kuin suurimmalla osalla köyhyydessä ja puutteessa olevilla ihmisillä?

Mikä saa Matin ja Liisan pelkäämään tulevaa, päivästä toiseen, viikosta toiseen, kuukaudesta toiseen -

jo vuosikymmenienkin ajan? Miksi kumpikin pelkää saapua kotiin tai odottaa sekavin tuntein puolison palaamista työpaikalta? Miksi kumpikin on sairastunut useampaankin psykosomaattiseen sairauteen?

Yleisesti puhutaan henkilökemian yhteensopimattomuudesta, ihmisten erilaisuudesta, kypsymättömyydestä, itsekkäistä tavoitteista, perheväkivallastakin, mihin kaikkeen uskotaan löytyvän ratkaisu riittävässä vuorovaikutuksessa, keskustelussa niin kotona kuin asiantuntijankin edessä. Koulutettuja auttajia on kaikilla tasoilla ja eri järjestöissä. Itse kukin uskoo omaavansa kyvyn ratkaista pahimmatkin ongelmat, kunhan vain yhteistyöhalua löytyy.

Niin Matti kuin Liisakin ovat käyneet avioliittonsa aikana useita kertoja perheneuvonnassa, psykologilla, ja jopa istuneet yhdessä puolison kanssa psykiatrin vastaanotolla. Ongelmista on kerrottu niin yksityisesti kuin pariterapiassakin.

Kaikillahan tässä nykyisessä maailmassa on ongelmia, eikä kumpikankaan perhe terapeutin mukaan ole mikään poikkeus yleisen mittapuun mukaan. Kyllä kaikki siitä selviää ajan myötä!

Positiivista ajattelua ja tulevaisuudenuskoa on yritetty imeyttää kumpaankin, joskin koskaan ei kenelläkään ole ollut aikaa todella perehtyä perheiden ongelmiin. Kuinka voitaisiin ylipäättään ratkaista sen paremmin henkilökohtaisia kuin parisuhteeseenkaan liittyviä ongelmia jossakin kolmen vartin istunnossa edes useamman käynnin jälkeen?

Selvänä ongelmana kummankin esimerkkihenkilömme elämässä on se, ettei todellista tilannetta ole päästy näkemään erikoislaatuisten kulissien ja naamioiden takaa. Ammatillaiset uskovat jo nähneensä ja kuululleensa kaiken, niin että erikoisesti psykiatrit uskovat voivansa jo heille asetetun vaatimuksen mukaisesti tehdä diagnoosinsa muutaman käynnin perusteella, jos ei sitten jo ensimmäisen kohtaamisen jälkeen. Mutta voisiko olla mahdollista, että on sittenkin vielä alueita, joista meillä ei toistaiseksi ole ollut todellista tietoisuutta, koska ne on peitetty niin monella naamiointiverkolla?

Millaiset näkymättömät tekijät voisivat olla Matin ja Liisan ahdistuksen takana, kun kumpikin selvästi on ajautumassa entistä suurempaan itsetuhoisuuteen? Ovatko he mieleltään sairastuneita, niin kuin heidän puolisonsa koko heidän yhteisen elämänsä ajan ovat yrittäneet heille vakuuttaa, puoliso, jotka tässä elämässä ovat saavuttaneet keskinkertaista korkeamman aseman niin henkisesti kuin materiaalisestikin?

Mikä mättää näissä ihmissuhteissa, kun toinen saavuttaa yhä enemmän kunniaa ja mainetta, itsearvostusta, ja rinnalla kulkeva vaipuu yhä syvemmälle masennukseen, itsehalveksuntaan ja mitättömyyden tunteeseen, persoonattomuuteen?

Rohkenemmeko katsoa kulissien taakse siitä rakosesta, minkä Liisa tai Matti meille raottaa erikoisen uskalluksen hetkellä? Onko meillä kanttia uskoa näkemäämme, koska olemme tottuneet pitämään sekä Liisan että Matin puolisoa aivan erikoisen lahjakkaina, moraalisesti korkealla tasolla olevina ihmisinä, joiden

käsiin milloin tahansa voisimme uskoa vaikka koko elämämme?

Ajautuuko ihminen itsetuhoisuuteen vain kuvittelemiensä asioiden johdosta, vai onko takana todellakin jotakin niin tuhoisaa, mikä saa ihmisen istuskelemaan jollakin jyrkän teellä ja toivomaan rohkeutta syvyyteen pudottautumiseen?

Me olemme tottuneet tiedotusvälineiden välittämiin kertomuksiin rikollisista ihmisistä, joilla ei ole omaatuntoa eikä välittämistä sen suhteen, mitä toiselle ihmiselle tapahtuu. Väkivalta kasvaa suurkaupungeissa ja rikollisuus valtaa yhä enemmän alaa.

Mutta mitä tapahtuu aivan maaseutukylässä ja normaaleina pidetyissä, hyvin tavallisissa perheissä kaikkialla maassamme? Kertooko kukaan siitä?

Yrittää kertoa, mutta ei löydä niitä kuulijoita, jotka olisivat valmiit uskomaan kerrottua!

Matti on yrittänyt ahdistuksen saavuttaessa äärirajansa kertoa kotona kokemista asioista niin tuttavillem kuin ammattiauttajallekin, mutta kokenut pettymyksen toisensa jälkeen. Ei helkkari sentään, kukaan voi uskoa sitä, että Maija kotona olisi täysin eri persoona kuin työpaikallaan tai kaupungilla kulkiessaan! Ei kukaan voisi uskoa sitä, että kaupungilla jatkuvasti miehen kaulaan kapsahtava vaimo kotona pelkästään haukkuisi miestänsä joka päivä ja jopa kiroilisi! Ei kukaan uskoisi sitä, että vieraiden aikana lapsia hellästi sylissänsä pitävä äiti jatkuvasti läimäyttelisi näitä ja joskus tukistaisi sellaisella tavalla, että käteen jää paksumuistia!

Ei kukaan uskoisi sitä, että niin Jussi kuin Maijakin kehottaisi puolisoaan käymään kaupassa ja tuomaan mitä parhaaksi näkee, ja sitten nähdessään ostokset saattaisi paiskella mielipahaa tuottaneet ruokatarvikkeet pitkin keittiön nurkkia. Ei kukaan uskoisi, että nämä puoliset seurapiirissä vakuuttaessaan, että heidän miehensä ja vaimonsa saavat tavata keitä haluavat, mennä minne mieli tekee, sitten kuitenkin kotona joutuvat suunnattoman raivon valtaan, kun ovat nähneet puolison keskustelevan kadulla toista sukupuolta olevan kanssa!

Ei kukaan uskoisi, jos kerrottaisiin, kuinka niin järkevänä pidetyt ihmiset käyttäytyvät yksityiselämässään kuin kolmevuotiaat kauhukakarot, uskoen huutamisella ja parkumisella saavuttavansa mitä ikinä haluavat, ajattelematta ollenkaan miltä toisesta tuntuu.

Uskoisiko kukaan Liisaa, jos hän kertoisi yksityiskohtaisesti asioita heidän perhe-elämästään? Erilaisissa valistustilanteissa Jussi esiintyi poliisien ja raitiusihmisten rinnalla pitäen huumeiden ja päihteiden vastaisia luentoja, korostaen rehellisyyden merkitystä.

Eräänä päivänä heidän poikansa Juhani lähti kouluun, ja ennen koulupäivän päättymistä olisi jalkapallo-ottelu naapurikaupungin joukkuetta vastaan. Tiuhuutti hiukan vettä ja isä neuvoi poikaa laittamaan päälleen iänikuisen nahkatakkin, joka suojaisi kastumiselta.

Iltapäivällä poika tuli kotiin onnesta säteillen. Hänen yllään oli aivan uudenhajuinen, mitä hienointa nahkaa oleva takki. Äiti oli kauhuissaan, isä riemuisaan. Ottelun yhteydessä oli ollut ongelmia pukuhuoneiden

käyttämisen suhteen, ja vahtimestari oli jossakin vaiheessa siirtänyt paikkakunnan koululaisten tavaroita toiseen pukuhuoneeseen. Oli miten oli, mutta sillä kohtaa, missä olivat Juhaniin bootsit ja vaatteet, riippui naulakossa aivan uuden näköinen nahkatakki, eikä poika vahtimestarin tiedotuksesta huolimatta välittänyt käydä viereisessä huoneessa etsimässä takkia. Hän yksinkertaisesti vetäisi kohdallaan olevan takin ylleen, todeten sen olevan juuri oikeata kokoa!

Liisa vaati poikaa ehdottomasti viemään takin takaisin, sillä sen omistaja varmasti kaipaaisi sitä. Mutta isä halusi jakaa pojan onnen, ja vastoin julistamaansa rehellisyyttä oli sitä mieltä, että pojalle kuului se, mikä oli juuri siinä, minne tämä oli riisuuntunut.

Asiasta väiteltiin koko se ilta, ja Liisa ilmoitti aamulla ennen töihin menoaan vievänsä vieraan takin koulun kansliaan.

Aamulla takki oli kadonnut, eikä sitä löytynyt mistään. Liisa ei siis voinut palauttaa sitä. Päivä kului työn merkeissä, mutta asia vaivasi perheenäitiä, joka ei voinut hyväksyä vilppiä lapsessaan. Jussi ei ollut kotona, vaan oli ilmeisestikin biljardisalilla kavereidensa kanssa. Hetken mielijohteesta Liisa alkoi läpikäydä eteisen komeroita, ja annapas olla, nahkatakki oli sullottuna kenkähyllyn takana olevaan kaarevaan tilaan! Jussi oli piilottanut takin, jottei sitä voitaisi palauttaa!

Vääryys saa hyvin usein palkkansa, ja vääryyden tekijä pitkän nenän. Jokainen pojan koululla tunsikin tämän nahkatakkin selkärösteineen, ja koska se kaikkien lähdettyä jäi viereisen pukuhuoneen naulakkoon, oli opettajille selvääkin selvempää, kuka uuden nahkatakkin oli mukanaan vienyt!

Mikä on tämä ominaisuus, joka saa aikuiset ihmiset käyttäytymään niin ristiriitaisella, suorastaan pelottavalla tavalla, ikään kuin ihmisessä olisi kaksi eri persoona? Mikä on tämä ominaisuus, joka ylläpitääkseen omaa olemassaoloaan, tekee ympärillään olevien olemassaolon suorastaan mahdottomaksi? Mikä on tämä ominaisuus, joka etsimällä etsii omaa hyötyä, kunniaa, mainetta, etua; on täynnä omaa itseään aivan uskomattomalla tavalla? Mikä on tämä ominaisuus, joka niin mielellään suo itselle kaikkea parasta, lähimmäisen jäädessä ilman jopa aivan välttämättömintä? Mikä on tämä ominaisuus, joka ”oikeuttaa” käyttämään toisenkin rahavarat, niin että tämä saattaa nähdä nälkää, kun taas painostava henkilö lihoo aivan silmissä?

Niin hämmästyttävää kuin se onkin, on sille vain yksi mahdollinen selitys, joka sisältyy sanaan psykopatia, luonnehäiriö, narsistinen persoonallisuushäiriö, minävaurio – miten kukakin sen haluaa nimittää. Aivan kuten inesti vielä viime vuosikymmenen alkupuolella oli hyvin tuntematon ja salaperäinen asia, niin on psykopatiankin suhteen. Vasta aivan viime aikoina on asialle alettu löytää nimi ja selitys!

Raimo Mäkelän kirjan nimi on mitä osuvin kuvaus tälle asialle: ”Naamiona terve mieli”. Tämä naamio, maski, on niin hyvin istuva ja onnistunut, ettei monikaan kykene kurkistamaan sen taakse kätkeytynyttä todellisuutta. Tämä kyky syntyy vasta pitkän koke-

muksen jälkeen niille ihmisille, jotka ovat joutuneet sen kanssa tekemisiin – hyvin läheisesti.

Joidenkin luonnehäiriöisten kohdalla tämä asia on nähtävissä aivan konkreettisesti. Heidän koko olemuksensa, ryhtinsä, kasvojensa piirteet saattavat julkisuudessa ja kotona olla niin erilaiset, ettei heitä kotioloissa tunnista samaksi henkilöksi. Kasvojen piirteet saattavat olla niin erilaiset, että se saa suorastaan epäilemään näkemäänsä. Tietyt ulkoapäin tulevat ärsykkeet ja virikkeet aikaansaavat kulloisenkin muutoksen, joka on niin silmiinpistävä, että on helppo ymmärtää näissä olosuhteissa elävien perheenjäsenten pahoinvointi.

Aivan kuten alkoholisti ennen pahinta humalatilaa pyrkii ryhdistäytymään ja kätkemään juopuneisuutensa, aivan samoin luonnehäiriöinen pyrkii esiintymään täysin vastakohtana sille, mitä todellisuudessa on.

Miten ylipäättänsä voitaisiin määritellä tällainen persoona ja hänen todellinen minänsä? Tehtävä tuntuu suorastaan mahdottomalta, etenkin kun on kuunnellut noin sata erilaista kertomusta aivan läheisiltä ihmisiltä. Olkoon kokemus sitten 10, 20, 30 tai jopa 50 vuotta pitkä, on jokaisen vastaus yhdenpitävä: ahdistava henkilö on jäänyt siitä huolimatta täydeksi arvoitukseksi!

Aina kun Liisa tai Matti oli uskonut jossakin määrin päässeensä selville siitä, mitä puoliso häneltä odotti, esim. sukupuolielämän suhteen, joutui hän kokemaan pettymyksen toisensa jälkeen. Vaikka puoliso suuriäänisesti ja sydämen vakaumuksella oli vakuuttanut tämän juuri nyt olevan mitä suurimmassa määrin sitä, mikä tuotti todellista iloa ja tyydytystä, ei siihen ollut mitään luottamista. Jos esim. Jussi vakuutti, ettei vaimolla milloinkaan ollut ollut niin ihastuttavaa ja suorastaan... ah, oi, voi... niin ihastuttavaa vaatekapaleita kuin juuri tämä, joka hänellä aina tulisi olla yllään, saattoi hän seuraavalla kerralla suorastaan raihostua, kun Liisa nyt uudelleen oli pukeutunut siihen. ”Etkö sinä paska akka pysty keksimään mitään uutta ja viehättävää! Minä alan todella kyllästyä sinun mielikuvituksen puutteeseesi!”

Eihän kenenkään mieli tällaisella tavalla muutu? Eihän? Ei ainakaan monien ammattilaisten mukaan, kuuluisien terapeuttienkaan mukaan. Mutta olisiko meillä kaikilla vielä paljonkin oppimista elämän todellisuudesta? Allekirjoittanut tuskin tohtii laittaa paperille kuulemiaan asioita juuri sellaisina, niin uskomattomina, suorastaan mahdottomina. Saattaisi käydä samoin kuin aikoinaan Pieksämäen lääkärille, oliko nimeltään Riitta Kauppinen, jonka kollegat onnistuivat laittamaan suljetulle osastolle. Kaikki kääntyi kyläkin sitten hyväksi, niin että hän kai pääsi eduskuntaankin. Kiinnostaisiko minua eduskunta? Hmmm? Hmmm? Mahdollisesti joskus myöhemmin, eli jos sittenkin kertoisi kaikki hulluimmatkin asiat? Antaa sittenkin ainakin toistaiseksi olla!

Kuinka usein olikaan niin Matti kuin Liisakin tulut tuomitukseksi sen johdosta, että vierailujen aikana oli osoittanut ärtymystä puolison esiintymisen provosoina. ”Kuinka se Matti sellaisella tavoin saattoi tius-

kia Maijalle, vaikka tämä oli niin äärettömän ystävällinen ja puhui niin kauniisti!” Kukaan tuomitsija ei halunnut nähdä Maijan ”ystävällisyyden” ja ”oi katsokaa kuinka ihana ihminen hän onkaan!” esiripun taakse. Kukaan ei halunnut uskoa, ettei Maija olisi ollut totta, niin olemukseltaan kuin puheiltaankin!

Nyt niin monen kertomuksen jälkeen tuntuu todella pahalta ajatella niitä ihmisiä, jotka sinisilmäisesti uskovat kaiken lh-persoonan esittämän ja kertoman. Mikä siinä tuntuu niin pahalta? Kätkeyty, ihailuun, kehumiseen, kannustamiseen kätkeyty iva, viha, moite, syyllistäminen. Kun sitten tämän kohde, tietoisena ympäristön asenteesta, jollakin tavoin puolustautuu tai osoittaa inhoaan valheellisuutta kohtaan, tuomitaan hänet ”ei hienotunteiseksi ihmiseksi, ei seuralliseksi, ei sosiaaliseksi yksilöksi”.

Kerta kaikkiaan, kuinka tekisikään kirotta tällä kohtaa, tietoisena petoksen mittavuudesta ja tuhoisasta vaikutuksesta!

”Kyllä minä olen sitten onnellinen siitä, että minulla on sellainen puoliso kuin tuo Liisa! Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että minun palkkani on hänenkin pankkikortillaan käytettävissä, etenkin kun tuo Liisakin osallistuu niin paljon vapaaehtoistyöhön, johon menee omiakin varoja.” ”Ei haittaa mitään, vaikka Matti hoitaa meidän raha-asiamme ja samalla käyttää rahaa omiinkin tarpeisiinsa, kun kerran osallistuu niin paljon seurakunnan lähetystyöhön!”

Tunnustuksen ja kannustuksen sanoja sopivan kuulijakunnan edessä, mutta kotimatalla Liisa saa kuulla korvansa punaisiksi sen johdosta, että oli osallistunut rotarien Viipurin matkalle, joka oli tullut maksamaan melkein kaksisataa mk! Kotimatalla saa Matti kuulla kunniansa sen johdosta, ettei heillä ole varaa parempaan autoon, kun Matti tulee niin kalliiksi vaimolle sairauksiensa johdosta! ...kele! ...tana!

Miksi kirjoittaa tällaista, jos ei kerran kukaan usko? Kyllä uskoo, yhä enemmän ja enemmän, sillä jostakin syystä nämä kiusaajat ovat alkaneet syyllistyä sellaisiin ylilyönteihin, että ne tulevat muidenkin nähtäväksi.

Jos joku ei missään suhteessa ole totta, niin mitä tulee niihin ihmisiin, jotka eivät yhtään kykene näkemään sitä? On turha syyllistää ketään, mutta toisaalta on tullut aika ryhdistäytyä ja toimia oikein. Meillä on taipumus asettua aina voittajaksi tietämämme puolelle, sen sijaan että pitäisimme avuttomien puolta.

Nyt apua hakevat avuttomista parempoisaiset, vielä pakenemaan kykenevät. Pelottaa edes ajatella niitä lukemattomia ihmisiä, jotka ovat tehneet itsemurhan, ajautuneet itsetuhoisuuteen, kadonneet jonnekin autismin kaukaisuun maailmoihin, tulleet suljetuiksi mielisairaaloiden suljetuille osastoille, ilman että kukaan olisi epäillyt elämänsä jatkavaa kiusaajaa. Pahimmissa tapauksissa vertaus holocaustiin ja polttouhreihiin ei tunnu ollenkaan kaukaa haetulta ajatukselta, ennen kaikkea koska keskitysleireihin joutuneiden ihmisten kärsimys rajoittui muutamiin vuosiin, mutta monet tuntemistamme uhreista ovat olleet kärsimyksessään jopa viisikymmentäkin vuotta, hyvin useat kolmisen-

kymmentä vuotta, ennen kuin vapauden portit ovat avautuneet.

Kärsimys ei lopu irtautumisen hetkeen, vaan monelle eheytymistaistelu kestää vuosikausia, ja juuri siihen me tarvitsemme voimavaroja. Missä ovat jo selvyyteen päässeet kohtalotoverit, jotka olisivat mitä suurimmaksi avuksi apumme kohteille? Uskomme tämän koulun käymiseen olevan tietyn tarkoituksen, mikä ei toteudu itsekkäässä ajattelussa: minä kärsin aikani, nyt en jaksa edes ajatella muita, vaan kärsikööt oman osuutensa.” Menestyksen avain on kaikesta huolimatta muille sykkivässä sydämessä!

Esipuhe ”Kauhituksen kanahäkki osa 1”

Copyright Markku Vuori 2004

Kaikki oikeudet pidätetään.

Julkaiseminen mahdollista kirjallisen luvan perusteella.